

ศิลปะสื่อผสม : วิถีสัมพันธ์ เรื่องเล่าจากข้าวแช่

ทินภัทร เปี่ยมเจียก^{1*} และ กิตติรินทร์ กิตติสกล¹

¹คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รับบทความ : 18 กันยายน 2568

แก้ไขบทความ : 27 ธันวาคม 2568

ตอบรับบทความ : 27 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง ศิลปะสื่อผสม : วิถีสัมพันธ์ เรื่องเล่าของข้าวแช่ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ เพื่อสังเคราะห์มโนทัศน์และกระบวนการสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์จากการศึกษาวัตถุวัฒนธรรม “ข้าวแช่” ผ่านทฤษฎีศักยภาพในการเชื่อมรวม (Assemblages theory) แนวคิดเรื่องเล่าขนาดเล็ก (Narrative from below) และแนวคิดวัตถุภาวะ (Materiality)

จากการศึกษาพบว่า มโนทัศน์สำหรับการสร้างสรรค์ของผู้วิจัยคือการนำเสนอวิถีชีวิตและเรื่องเล่าจากพื้นที่ชุมชนที่มีได้ปรากฏในประวัติศาสตร์กระแสหลักเพื่อสะท้อนถึงสถานะการดำรงอยู่ท่ามกลางการต่อรอง การปรับเปลี่ยน โยกย้ายถ่ายเทและเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายกับสิ่งภายนอกชุมชนมอญ โดยมีกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานดังต่อไปนี้ 1) การนำรูปแบบของวัตถุที่ปรากฏในประวัติศาสตร์กระแสหลักได้แก่ จารึกวัดพระเชตุพนฯ และคำบอกเล่าของคนในชุมชนมาปะทะประสานกันเพื่อสร้างความหมายใหม่ผ่านนัยยะทางความหมายและการเป็นภาพแทนที่สามารถบ่งบอกระบุตำแหน่งแห่งที่ในปริภูมิความสัมพันธ์กับข้าวแช่ 2) การใช้สื่อภาพถ่ายและวิดีโอที่บันทึกวัตถุทางวัฒนธรรมมาประกอบทางความหมายช่วยผลักดันการสื่อสารเกี่ยวกับพื้นที่ ความทรงจำร่วมของคนไทยรามัญ 3) การให้ความหมายของการติดตั้งจัดวางผลงานศิลปะในระดับต่ำกว่าสายตาเป็นส่วนสำคัญที่สามารถสะท้อนถึงคุณลักษณะของฐานคิดแบบแนวนอนซึ่งสัมพันธ์กับการแสดงความเป็นเรื่องราวจากท้องถิ่นชุมชน

การสังเคราะห์แนวทางและกระบวนการวิธีสร้างสรรค์ในหัวข้อวิจัย “ศิลปะสื่อผสม : วิถีสัมพันธ์ เรื่องเล่าของข้าวแช่” นั้นคุณลักษณะกระบวนการดังที่กล่าวมาสามารถนำไปเป็นแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยต่อไปได้ อีกทั้งยังสามารถเป็นเป็นกระบอกเสียงสำคัญที่สร้างบทสนทนาระหว่างศิลปะ ชุมชนชาติพันธุ์ และสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ : ข้าวแช่ สงกรานต์ มอญ ศิลปะสื่อผสม

*อีเมล : yim.tinnapat@gmail.com (ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

Mixed Media Art: The Relationships and Tales of Khao Chae

Tinnapat Peamjeak^{1*} and Kitsirin Kitisakon¹

¹Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

Received: September 18, 2025

Revised: December 27, 2025

Accepted: December 27, 2025

Abstract

This article, Mixed Media Art: The Relationships and Tales of Khao Chae constitutes a component of a dissertation in Doctor of Fine and Applied Arts Program, aims to synthesizes concepts and processes for visual art creation by examining the cultural object Khao Chae through Assemblage Theory, the Narrative from Below, and Materiality.

The study aimed to highlight local ways of life and stories from communities often excluded from mainstream history. This approach illustrates how the Mon community navigates negotiation, adaptation, and change through interactions with external influences. The creative process included: 1) combining historical objects, such as the Wat Phra Chetuphon inscription and community narratives, to generate new meanings and contextual relationships with Khao Chae; 2) using photographs and video to enhance the cultural significance of the area and shared Thai-Mon memory; and 3) installing artworks below eye level to reflect horizontal thinking and emphasize local narratives.

The synthesis of creative approaches in this research demonstrates that these processes are applicable to contemporary art practice and can facilitate dialogue among art, ethnic communities, and society.

Keywords: Khao Chae, Songkran, Mon, Mixed Media Art

*Email: yim.tinnapat@gmail.com (Corresponding Author)

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ชาวมอญ มีถิ่นฐานเดิมบริเวณตะวันตกของจีน และเป็นชนชาติที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์อารยธรรมในอุษาคเนย์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากอินเดียแล้วจึงเผยแพร่มาสู่พม่า ไทย ลาว (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2550) ภายหลังจากอาณาจักรมอญล่มสลายลงทำให้ชาวมอญบางส่วนอพยพเข้ามาในอาณาเขตของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 2 ช่วงสำคัญ คือช่วงก่อนและหลังมีเขตแดนรัฐชาติที่แน่นอน ช่วงก่อนการมีเส้นเขตแดนพบการอพยพครั้งสำคัญทั้งหมด 9 ระลอก (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541) ซึ่งชาวมอญกลุ่มนี้จะตั้งถิ่นฐานแตกต่างกันตามที่ได้รับพระบรมราชานุญาตและพระราชทานจากกษัตริย์ไทย ส่วนนี้ทำให้ชาวมอญจำต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคมไทย อันนำไปสู่การผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วยปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ความคล้ายคลึงทางด้านรูปพรรณ สันฐาน อาชีพ และการนับถือพุทธศาสนา การสมรสระหว่างกัน และการยอมรับในศิลปวัฒนธรรมมอญ (ไมเคิล ไรท, 2547 อ้างอิงใน องค์ บรรจุน, 2550) แม้กระทั่งนโยบายการสร้างความเป็นไทยผ่านการสร้างสำนึกร่วมกันและสลายความเป็นอื่น ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดการนิยามและกำหนดสถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์น้อยอยู่ในขอบข่ายของรัฐซึ่งมีผลต่อทัศนคติในการรับรู้ของคนในสังคม ชาวมอญกลุ่มนี้จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งในประชากรของสังคมไทยและได้รับการนิยามว่า “ชาวไทยรามัญ” หรือ “ชาวไทยเชื้อสายมอญ” ที่กระจายตัวตามพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ความเป็นมอญจึงเกี่ยวเกาะสัมพันธ์กันไปในรูปแบบโครงข่ายและมีได้มีการกำหนดความหมายไว้อย่างตายตัวและมีได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อีกทั้งมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นใหม่อยู่เสมอ

แม้ว่าชาวมอญจะมีความหลากหลายทั้งในระดับตัวตนและระดับกลุ่มแต่สิ่งที่ชาวมอญมีร่วมกันและยังคงรักษาไว้ซึ่งจารีตประเพณีคือ ประเพณีสงกรานต์ ถือเป็นประเพณีที่ชาวมอญให้ความสำคัญมากที่สุดในบรรดาประเพณีอื่น ๆ เนื่องจากเป็นวันขึ้นศักราชใหม่และเป็นวันทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ ทั้งยังบรรจุอัตลักษณ์ที่หลากหลายลงในประเพณีดังกล่าว ทำให้การจัดประเพณีสงกรานต์นั้นมีบริบทของการเป็นพื้นที่การแสดงและนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มอญที่สร้างสำนึกและความทรงจำของการมีทุนวัฒนธรรมร่วมกัน ประเพณีสงกรานต์จึงมีนัยยะการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างชาวมอญผ่านกลไกทางวัฒนธรรมในการแสดงอัตลักษณ์

ข้าวแช่เป็นหนึ่งในวัตถุวัฒนธรรมที่ได้รับการบรรจุในประเพณีสงกรานต์และมีความสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมมอญเพราะจะทำขึ้นเฉพาะช่วงเวลาสงกรานต์เท่านั้น แต่ในปัจจุบันข้าวแช่กลับเป็นที่นิยมแพร่หลายในฐานะอาหารไทยโบราณและอาหารชาววัง ตลอดจนกลายเป็นเอกลักษณ์เชิงท่องเที่ยวอย่างข้าวแช่เมืองเพชร ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นผลมาจากเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่น กล่าวคือ ด้วยบทบาทของสตรีมอญในการเผยแพร่วัฒนธรรมภายในราชสำนักนั้นทำให้เกิดการหลอมรวมอย่างแยกไม่ออกระหว่างวัฒนธรรมมอญในสังคมสยาม ทั้งยังส่งอิทธิพลแพร่หลายออกมาถึงสังคมสามัญชนภายนอกราชสำนักอีกด้วย (องค์ บรรจุน, 2550) วัฒนธรรมบางอย่างของชาวมอญยังได้รับการเปลี่ยนสถานะจากความเป็นอื่นสู่ความเป็นไทยในรูปลักษณะเดิมและยังคงแพร่หลายในปัจจุบัน ได้แก่ “ข้าวแช่ชาววัง” ซึ่งกลายเป็นความทรงจำร่วมของชาวมอญและระหว่างคนมอญกับคนไทยในฐานะประติมากรรมแห่ง วัฒนธรรมลูกผสมที่มีพลวัตจนถึงปัจจุบัน

การผูกสำนึกทางวัฒนธรรมต่อรากเหง้าในแผ่นดินใหม่ การแสดงออกทางอัตลักษณ์ พหุอัตลักษณ์ และตัวตนทางสังคมที่มีความเลื่อนไหลเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง เป็นหมุดหมายสำคัญ ทำให้ผู้วิจัยที่เป็นชาวไทยเชื้อสายมอญจึงเห็นความเป็นไปได้ในการนำ “ข้าวแช่ หรือ เปิงด้าจ๊ก” มาเป็นวัตถุหลักในการศึกษาและ

สร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ที่สามารถสะท้อนการดำรงอยู่ของชาวมอญที่ปรากฏการปะทะประสานเชื่อมต่อกับภูมิทัศน์กับสิ่งต่าง ๆ อันมีนัยยะแฝงของการต่อรอง ช่วงชิง พื้นที่ทางสังคม เพื่อรักษาวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์หมโนทัศน์และกระบวนการสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์จากการศึกษาวัฒนธรรม “ข้าวแช่” ผ่านทฤษฎีศัพทภาพในการเชื่อมรวม (Assemblages theory) แนวคิดเรื่องเล่าขนาดเล็ก (Narrative from below) และแนวคิดวัตถุภาวะ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 ทฤษฎีศัพทภาพในการเชื่อมรวม (Assemblage Theory) ของ Manuel DeLanda

ทฤษฎีศัพทภาพในการเชื่อมรวม (Assemblage Theory) ของ Manuel DeLanda เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดโครงสร้างเครือข่ายรากเหง้า (Rhizome) ของ Deleuze, Gilles and Felix Guattari แต่ DeLanda ใช้วิธีการศึกษาที่แตกต่างออกไปโดยมุ่งเน้นศึกษาการเชื่อมโยงแบบเครือข่ายของสังคมผ่านวัตถุวัฒนธรรม (Material culture) โดยแบ่งชี้ว่าการมีอยู่อย่างเป็นเอกเทศที่การชุมนุมแต่ละแบบต่างมีแบบแผนและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ไม่เหมือนกัน (DeLanda, 2016) แต่ละการชุมนุมจะเติบโตและแผ่ขยายตัวผ่านการเกี่ยวพันกับสิ่งอื่นที่อยู่นอกขอบเขตการชุมนุม (Relations of exteriority) แต่ภายในตัวมันเองก็มีเอกลักษณ์ที่แยกขาดจากการชุมนุมของสิ่งอื่น (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2565) กล่าวโดยสรุปคือ สิ่งแยกย่อยที่แตกต่างกันมารวมตัวกันไม่เป็นเอกภาพเดียวกัน และ การเชื่อมโยงของสิ่งแยกย่อยเหล่านี้สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกันขึ้นมาเป็นความสัมพันธ์ใหม่

1.2 แนวคิดเรื่องเล่าขนาดเล็ก (Small narrative หรือ Narrative from below) ของ Jean-François Lyotard

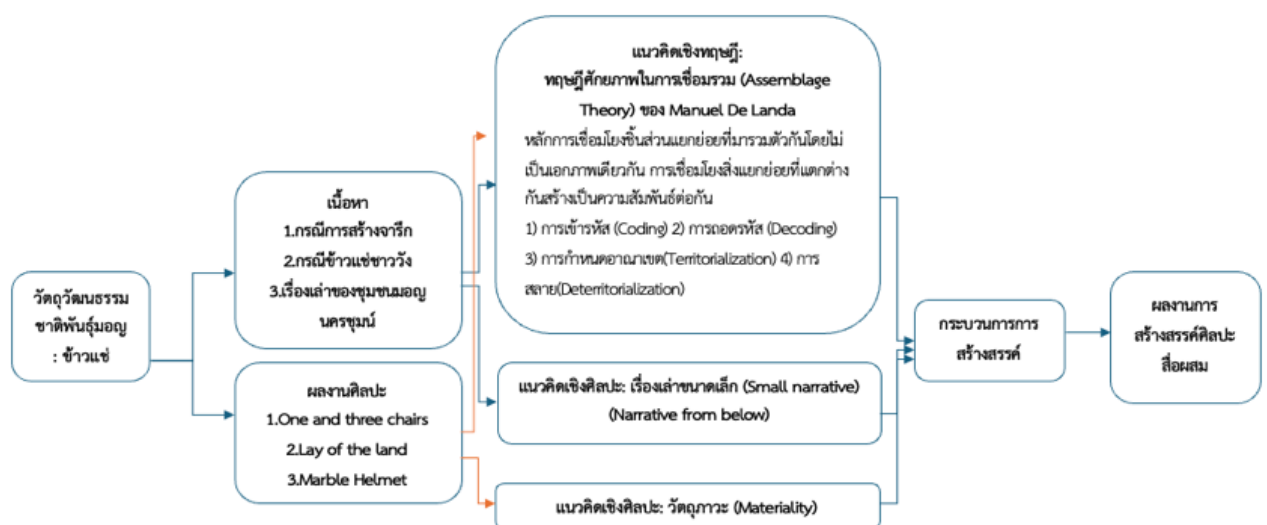
แนวคิดเรื่องเล่าขนาดเล็กมีรากฐานมาจากกระบวนทัศน์หลังสมัยใหม่นิยม (Postmodernism) ซึ่งยุคหลังสมัยใหม่ คือยุคที่เลิกล้มถือเรื่องเล่าขนาดใหญ่หรือเรื่องเล่าหลัก (Grand Narrative) ที่มีลักษณะไม่สามารถจับต้องได้ (Lyotard, 1984) แต่กลับให้ความสำคัญกับความหลากหลาย การรื้อสร้าง และการเป็น การเมืองโดยสามารถที่จะตั้งคำถามและวิพากษ์ รวมทั้งเปิดเผยที่มาของอำนาจและการใช้อำนาจในการ ประกอบสร้างเรื่องเล่าหลัก จนทำให้เกิดเป็นความจริงทางสังคมหรือเป็นที่รับรู้โดยทั่วไป

Lyotard เป็นนักคิดที่ให้ความสำคัญกับการเล่าเรื่อง (Narrative) และเรื่องเล่าขนาดเล็ก (Small Narrative) บนทัศนะของการเป็นสิ่งที่ถูกกดทับและถูกทำให้เป็นชายขอบจากเรื่องเล่าขนาดใหญ่ อัจฉริยา ชวงศ์เลิศ อธิบายว่า เรื่องเล่าขนาดเล็กมักอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนชายขอบกับรัฐ ทุน ซึ่งทุกฝ่ายจะผลิตความรู้เชิงเรื่องเล่าของตนขึ้นมาเพื่อช่วงชิงความหมายในการพัฒนาและวิถีชีวิตของชุมชนสังคม นั้น ๆ แม้ว่าเรื่องเล่าขนาดเล็กจะไม่สามารถล้มล้างเรื่องเล่าขนาดใหญ่ได้แต่สามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำหรับคนเล็กคนน้อยอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ได้มีเสียง มีปฏิบัติการในพื้นที่ทางสังคม ที่อยู่ในเกมของภาษาที่มีความแปรผันตลอดเวลา ทำให้เกิดการปะทะ ประสานระหว่างเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ และระดับต่าง ๆ ที่หลากหลายอยู่เสมอ (อัจฉริยา ชวงศ์เลิศ, 2567)

1.3 แนวคิดเรื่อง วัสดุภาวะ (Materiality)

แนวคิดเรื่องวัสดุภาวะเป็นแนวคิดที่นำเสนอกระบวนการทัศน์สำหรับการอธิบายมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสรรพสิ่งทั้งปรากฏและไม่ปรากฏเรือนร่างหรือรูปธรรม พร้อมตั้งคำถามต่อสิ่งที่แวดล้อมสัมพันธ์กับวัตถุว่ามีลักษณะหรือที่มาที่ไปอย่างไร เหตุใดจึงมีผลต่อการรับรู้ในวัตถุนั้น ๆ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ คือการดำรงอยู่ของวัตถุ ดังนั้น การดำรงอยู่ของวัตถุจึงมิใช่เป็นสิ่งที่ถาวร แต่พร้อมที่จะเปลี่ยนสภาพได้ตลอดเวลา ซึ่งทำให้การศึกษาวัตถุจำเป็นต้องมองดูกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางวัตถุ (Materials-in-Relationships as Process) โดยตัวของมันเองในแง่นี้ เมื่อ“วัตถุ” มิใช่สิ่งของที่มีขอบเขตรูปแบบ รูปทรง และพรมแดนที่หยุดนิ่ง แต่มีความไม่เสถียรและสามารถแปรสภาพไปเป็นสิ่งอื่น การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างวัตถุกับบริบทแวดล้อมทำให้วัสดุภาวะได้ก้าวข้ามการกระทำของมนุษย์ไปสู่การกระทำร่วมกันของทั้งมนุษย์และสิ่งที่มีชีวนุษย์ปรากฏเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้กระทำการ (Network of agents) ที่ไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะการโยกย้ายถ่ายเทจากบริบทหนึ่งสู่บริบทหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความหมายและสถานะของวัตถุ นอกจากนี้ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เป็นวัตถุหรือไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมแต่สามารถกำหนดบรรทัดฐาน ค่านิยม และความเชื่อในสังคมได้ แม้ว่าจะไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ความคิด อุดมการณ์ และข้อมูล แต่มีบทบาทสำคัญในการสร้างและเปลี่ยนแปลงทางสังคม ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะไม่เป็นวัตถุแต่ยังคงมี “ความเป็นวัตถุ” ในแง่ที่สามารถส่งผลกระทบต่อโลกและชีวิตของเราได้ (นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, 2564)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การที่วัตถุมิปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งในบริบทสภาพแวดล้อมที่ต่างกันมีผลทำให้สถานะและความหมายเกิดการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าวัตถุเหล่านั้นจะใช้หรือมีชีวนุษย์ก็ตาม นอกจากนี้กระบวนการเปลี่ยนผ่านทางวัตถุทำให้เราสามารถเห็นถึงกลุ่มก้อนตัวแสดงที่หลากหลายเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้กระทำ จึงทำให้เกิดการรับรู้ของคนที่มีต่อวัตถุมิความเป็นได้โดยไม่มีจุดสิ้นสุด ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญต่อวัตถุหนึ่งที่จะสามารถมีหลายบริบทซึ่งนำไปสู่การสร้างโลกของตัววัตถุเอง ประเด็นนี้จึงเป็นจุดสำคัญที่เชื่อมต่อกับแนวความคิดที่แสดงให้เห็นถึง “ความเป็นวัตถุ” จากการเปลี่ยนสถานะและการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่นที่สามารถสร้างการรับรู้ที่แตกต่างได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2. การวิเคราะห์เนื้อหาผ่านแนวคิดและทฤษฎี

2.1 ทฤษฎีศักยภาพในการเชื่อมรวม (Assemblage Theory) ของ Manuel DeLanda

การวิเคราะห์ด้านเนื้อหา

การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมชาวมอญสะท้อนให้เห็นว่า สิ่งแยกย่อยที่แตกต่างกันที่มารวมตัวกันไม่เป็นเอกภาพเดียวกัน และการเชื่อมโยงของสิ่งแยกย่อยเหล่านี้สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกันขึ้นมาเป็นความสัมพันธ์ใหม่ ความเป็นมอญจะเกี่ยวเกาะสัมพันธ์กันไปในรูปแบบโครงข่ายและมีได้มีการกำหนดความหมายไว้อย่างตายตัวและมีได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อีกทั้งมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นใหม่อยู่เสมอ ในแง่นี้การผูกสำนักทางวัฒนธรรมต่อรากเหง้าในแผ่นดินใหม่ การแสดงออกทางอัตลักษณ์ พหุอัตลักษณ์ และตัวตนทางสังคมมอญจึงมีความเลื่อนไหลเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง การประดิษฐ์ความเป็นมอญจะกระทำผ่านกลไกทางวัฒนธรรมทั้งที่อยู่ในรูปของวัตถุวัฒนธรรมและสัญลักษณ์วัฒนธรรมเพื่อเชื่อมโยงระบบวัฒนธรรมเข้าด้วยกันเป็นเครือข่าย

ในกรณีของข้าวแช่ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นส่วนสำคัญที่บ่งบอกและระบุถึงความทับทวิคูณของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ในขณะที่ขับเคลื่อน โยกย้ายถ่ายเท แปรเปลี่ยน คืบคลาน คงหรือเคลื่อนเรือนร่างในวิถีอันหลากหลายที่เป็นไปได้โดยไม่จุดเริ่มต้นหรือจุดจบ (เกษม เพ็ญภินันท์, 2567) หากแต่แทรกตัวอยู่ในระหว่างช่องว่างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชนมอญ โดยเชื่อมประสานกันเป็นโครงข่ายชุมชนบนดินแดนใหม่แบบไร้พรมแดน

ข้าวแช่จึงกลายมาเป็นส่วนหนึ่งในสมการนี้ด้วยการดำรงอยู่อย่างหลากหลายซึ่งมีวิถีสัมพันธ์กับแผ่นดินใหม่ที่แตกต่างไปจากบริบทเดิม เป็นสิ่งซึ่งสะท้อนแนวคิดเชิงเส้นที่ปราศจากตำแหน่งที่ระบุว่าเป็นจุดเริ่มต้นหรือศูนย์กลาง ด้วยเพราะทุกตำแหน่งของเครือข่ายคือหน่วยหนึ่ง ๆ อันถูกจัดวางอยู่บนความสัมพันธ์ในโครงข่ายนี้ การเชื่อมต่อกับราชสำนักซึ่งเป็นหมุดหมายสำคัญกระบวนการที่จะนำไปสู่ศักยภาพในการเชื่อมรวมดังในกรณีของข้าวแช่ชาววัง

การวิเคราะห์ผลงานศิลปะผ่านทฤษฎี

ผู้วิจัยใช้กรอบทฤษฎีศักยภาพในการเชื่อมรวมสำหรับการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ โดยมีผลงานที่เข้าข่ายคุณลักษณะตามแนวคิด ได้แก่

ผลงาน One and Three Chairs ของ Joseph Kosuth เป็นผลงานที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดของศิลปะแบบ readymade ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนบริบทของการสร้างสรรค์ด้วยทักษะสู่การเน้นแนวคิด ศิลปินยังมุ่งหมายให้เกิดการตั้งคำถามที่ว่า สิ่งใดเป็นตัวแทนของเก้าอี้ โดยใช้ภาษากับสัญลักษณ์เพื่อนำเสนอแนวความคิดในการเข้าถึงความจริงที่แตกต่างกันในระดับสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นการตั้งคำถามต่อโลกความจริงกับโลกสมมติ (ศุภฤกษ์ คณิตวานันท์, 2568)

หากวิเคราะห์ตามทฤษฎีของ DeLanda เราจะเห็นว่า ผลงานนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบที่ต่างกันอย่าง 3 ประการคือ ภาพถ่าย วัตถุ และคำจำกัดความจากพจนานุกรม โดยจัดวางประกอบกันเป็นหนึ่งผลงานซึ่งสะท้อนถึงการเชื่อมรวมของสิ่งแยกย่อยที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิงเพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะ วัตถุ และภาษา ซึ่งแต่ละสิ่งมีอัตลักษณ์ในเชิงการรับรู้ที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิงโดยแต่ละองค์ประกอบมิได้มีลำดับขั้นที่ชัดเจนกลายเป็นความสัมพันธ์แบบเครือข่ายไม่มีสิ่งใดคือต้นฉบับหรือสำเนา

2.2 แนวคิดเรื่องเล่าขนาดเล็ก (Small narrative หรือ Narrative from below) ของ Jean-François Lyotard

การวิเคราะห์ด้านเนื้อหา

สำหรับเรื่องเล่าของข้าวแช่จะพบว่า การกล่าวถึงที่มาและตำนานของข้าวแช่ในสังคมไทยนั้นจะยึดโยงจากตำนานสงกรานต์ที่ปรากฏในจารึกคอสองเจดียงศาลาทิศพระมณฑปหลังเหนือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามฯ กรุงเทพฯ เป็นสำคัญ โดยตำนานกล่าวถึงการหุงข้าวบูชาเทวดาเพื่อขอลูกของเศรษฐีผู้หนึ่งในวันขึ้นปีใหม่หรือวันสงกรานต์ โดยนำข้าวสารล้างน้ำ 7 ครั้งแล้วหุงบูชารุกขเทวดาประจำต้นไม้ รุกขเทวดาจึงนำความทูลพระอินทร์ จึงให้เทพบุตรลงมาจุติ ซึ่งหลังจากนั้นเรื่องราวมีความเกี่ยวข้องกับการทนายปัญหาระหว่างท้าวทิลพรหมและธรรมบาลกุมาร ซึ่งท้าวทิลพรหมเป็นฝ่ายพ่ายแพ้จึงต้องกระทำตามสัญญาคือ การตัดศีรษะของท้าวทิลพรหม หากแต่การตัดศีรษะกลับนำไปปัญหามาสู่ลูกสาวทั้ง 7 คน เนื่องจากหากปล่อยให้ศีรษะตกถึงพื้นดิน โลกธาตุจะลุกไหม้ด้วยไฟบรรลัยกัลป์ หากปล่อยให้ลอยลอยอยู่ในอากาศฝนก็จะแล้ง หากตกลงมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง จึงต้องผลัดเวรกันมาถือพานรองรับปีละคน (ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน: จัดพิมพ์เพื่อเป็นที่ระลึกในงานฉลองจารึกวัดโพธิ์ : มรดกความทรงจำแห่งโลก ในระหว่างวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๔ - ๒ มกราคม ๒๕๕๕., 2554) เป็นเหตุให้เกิดการรับรู้โดยทั่วไปว่าตำนานสงกรานต์มีที่มาจากเหตุนี้

หากพิจารณาในส่วนของจารึก ทวีศักดิ์ เผือกสม อธิบายว่า จารึกของวัดพระเชตุพนมีความพิเศษแปลกไปกว่าการจารึกอื่นตรงที่เป็นการประกาศวิชาความรู้หรือศาสตร์ต่าง ๆ ให้แก่สาธารณชน ซึ่งสมัยโบราณถือกันว่าความรู้เป็นสิ่งมีค่าจะต้องหวงแหนรักษาและเป็นความลับ การนำความรู้ที่เคยเก็บไว้แบบส่วนตัวมาเปิดเผย ทำให้สถานะของวัดพระเชตุพนฯ มีความพิเศษมากยิ่งขึ้น ด้วยการบรรจุความรู้ด้วยการจารึกจึงมีสถานะเป็นภาพตัวแทน แม้ว่าความรู้ที่จารึกจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังคมสยามสมัยรัชกาลที่ 3 ก็ตาม (ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2561) ด้วยพระราชประสงค์จะให้วัดพระเชตุพนฯ เป็นแหล่งเล่าเรียนวิชาความรู้ไม่เลือกชั้น บรรดาศักดิ์ จารึกของวัดโพธิ์จึงมีฐานะของการเป็น “มหาวิทยาลัย” ซึ่งมีการคัดเลือกความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่สมควรจะเล่าเรียน (ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน: จัดพิมพ์เพื่อเป็นที่ระลึกในงานฉลองจารึกวัดโพธิ์ : มรดกความทรงจำแห่งโลก ในระหว่างวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๔ - ๒ มกราคม ๒๕๕๕., 2554) ไม่เพียงเท่านั้นเรายังพบโคลงภาพคนต่างภาษาที่ถูกทำขึ้นเพื่ออธิบายสภาพสังคมขณะนั้นที่ประกอบด้วยความหลากหลายของคนในสยาม

ภาพที่ 4 จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

จริงอยู่ที่ข้อความในจารึกมีการกล่าวถึงว่า ตำนานนี้มีที่มาจากพระบาลีฝ่ายรามัญและชี้ให้เห็นถึงการมีอยู่ของชาติพันธุ์มอญก็ตาม แต่การที่ตำนานสงกรานต์ถูกคัดเลือกให้จารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามซึ่งปรากฏในลักษณะของการเป็นความรู้แบบสาธารณะ อีกทั้งการทำให้สถานะของเรื่องเล่าของชุมชนกลายเป็น

เรื่องเล่าขนาดใหญ่ (Grand Narrative) ของสังคมไทย ส่งผลให้เรื่องเล่าจากท้องถิ่นนั้นเจือจางลงและรับรู้ อย่างจำกัด จารึกตำนานสงครามที่ยังทำหน้าที่เชื่อมรวมการรับรู้เกี่ยวกับตำนานสงครามของสังคมสยาม ชุมชนมอญ และสังคมไทยปัจจุบันเข้าด้วยกันภายใต้ขอบเขตปริณทลของความรู้แบบหนึ่งเดียว ดังสะท้อนให้ เห็นในการรับรู้ของคนในชุมชนมอญนครชุมน์ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี โดยเฉพาะคติความเชื่อเรื่องการทำข้าวแช่ บูชานางสงครามหรือเทวดาที่อิงตามเรื่องเล่าจากวัดโพธิ์เป็นสำคัญ ในทางกลับกันประเพณีและวิถีการปฏิบัติ ต่อข้าวแช่ตามธรรมเนียมมอญมิได้ให้ความสำคัญต่อคติความเชื่อดังกล่าวเท่าใดนักหากแต่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ภายในชุมชนมากกว่าคือ การถนอมอาหารเมื่อเสร็จจากการทำนา ไม่ให้อาหารนั้นเน่าเสียเนื่องด้วยพื้นที่ของ ชุมชนมีความทึบตันการสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีฐานะยากจน ส่วนด้านจารีตประเพณีที่ใช้ข้าวแช่ เป็นสื่อกลางนั้นกระทำเพื่อระลึกถึงบุญคุณของสรรพสิ่ง ได้แก่ เทวดา ผีประจำตระกูล (ปะหนัก) พุทธศาสนา พ่อแม่ ครู และผู้มีอุปการคุณโดยการนำสำหรับข้าวแช่นี้ไปให้ที่บ้านบุคคลตามที่กล่าวมาตามที่กำลังของผู้ให้จะ พึ่งมี การทำข้าวแช่จะทำเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น สำหรับการเตรียมสำหรับข้าวแช่นั้นมีวิธีการค่อนข้างยุ่งยาก จำเป็นต้องใช้คนจำนวนมากช่วยกันทำ ข้าวแช่จึงมีความหมายของการกลับมาสู่ครอบครัวและส่งเสริมความ สามัคคีของคนในครอบครัวและชุมชน

กล่าวโดยสรุป ถึงแม้การสร้างเรื่องเล่าหลักโดยรัฐจะส่งอิทธิพลทางความคิดต่อคนในสังคม แต่การ ปฏิบัติการจากเบื้องล่างด้วยการปะทะประสานระหว่างเรื่องเล่าหลักที่เป็นปฏิบัติการในแนวตั้งกับเรื่องเล่า ขนาดเล็กที่เป็นปฏิบัติการในแนวราบทำให้เกิดการต่อรองความหมาย การแสดงตัวตน และก่อเกิดเป็นสิ่งใหม่ ขึ้นมาทั้งเป็นรูปธรรมและทางความคิด

ภาพที่ 5 อ้อยชังกรานต์ สำหรับบวงสรวงเทวดาในวันสงครามต์
(Boonyanit, 2565)

การวิเคราะห์ผลงานศิลปะผ่านทฤษฎี

ผลงานในชุดหินอ่อนของ Ai Weiwei ศิลปินใช้วัตถุในชีวิตประจำวันมาเป็นเครื่องมือสื่อสารประเด็น ทางศิลปะ โดยการยกระดับของวัตถุสามัญมากระดับในฐานะของอนุสาวรีย์ประจำวัน (Everyday Monument) ผ่านการใช้หินอ่อนที่มีประวัติศาสตร์อันสัมพันธ์กับราชสำนักจีน เพื่อสะท้อนบริบททางการเมือง และสิทธิมนุษยชนอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่มณฑลเสฉวนปี ค.ศ. 2008 ซึ่งมี ผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการทุจริตในการก่อสร้างโรงเรียนของรัฐ Ai Weiwei ได้เข้าไป สืบสวนและเปิดโปงการทุจริตดังกล่าวเพื่อทวงความยุติธรรมให้ครอบครัวผู้สูญเสีย โดยเฉพาะผลงาน Marble helmet ซึ่งเป็นหมวกนิรภัยที่ทำจากหินอ่อนชิ้นนี้จึงเปรียบเสมือนอนุสาวรีย์ให้กับทั้งผู้เคราะห์ร้ายและผู้ ที่พยายามกู้ชีพหลังภัยพิบัติ (ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์, 2564)

การสร้างความทรงจำร่วมและบอกเล่าถึงสถานภาพและเรื่องเล่าขนาดเล็กของกลุ่มคนที่ไร้เสียงถูกนำเสนอด้วยงานศิลปะผ่านการประสานกันของสัญลักษณ์ของวัตถุทำให้หมวกนิรภัยกลายเป็นสัญลักษณ์ของการปกป้องตนเองในภาวะขัดแย้งทางการเมืองและการต่อสู้เพื่อสิทธิ ในแง่นี้วัตถุในชีวิตประจำวันจึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของคนชนชั้นล่างที่ดำรงอยู่ภายใต้อำนาจรัฐที่กดทับที่สะท้อนผ่านวัสดุหินอ่อนนั่นเอง

ภาพที่ 6 ผลงาน Marble Helmet สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 2015
(Tang Contemporary Art, 2020)

ดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยนำวิธีคิดของ Ai Weiwei มาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์ คือ การใช้วัตถุที่มีความหมายและเกี่ยวข้องกับศูนย์กลางทางอำนาจในการกำหนดรูปแบบความรู้อย่างราชสำนัก ได้แก่ รูปแบบของจารึก โดยเปลี่ยนเนื้อหาภายในจารึกให้เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นชุมชน เพื่อเผยให้เห็นถึงเรื่องเล่าขนาดเล็กที่ดำรงอยู่ในสังคมด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนไปยังแนวคิดแรกที่ใช้กระบวนการปะทะประประสานกันระหว่างสิ่งแยกย่อยอีกเช่นกัน

2.3 แนวคิดเรื่อง วัตถุภาวะ (Materiality)

สำหรับแนวคิดวัตถุภาวะผู้วิจัยใช้เป็นกรอบของการมองสภาวะของข้าวแช่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัตถุมิการเปลี่ยนผ่านทางสถานะและความหมายอันเกิดจากการเคลื่อนย้าย ถ่ายเท และประสานกันอันเป็นผลมาจากบริบททางสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการรับรู้ของคนในสังคมที่แตกต่างกัน และแนวคิดนี้ยังส่งผลกระทบต่อกระบวนการสร้างสรรค์ของผู้วิจัยในส่วนของ การประกอบสร้างความหมายของวัตถุและการทำให้วัตถุเกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

การดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิจากการลงพื้นที่ภาคสนาม ชุมชนมอญนครชุมน์ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ข้อมูลทุติยภูมิ เช่น งานวิจัย หนังสือ ตำรา บทความ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญส่งข้าวแช่
2. สังเคราะห์บริบทและบทบาทของข้าวแช่ผ่านกรอบแนวคิดศักยภาพในการเชื่อมรวม (Assemblages theory) เรื่องเล่าขนาดเล็ก (Small Narrative) แนวคิดเรื่อง วัตถุภาวะ (Materiality)
3. การสรุปผลการสังเคราะห์เพื่อนำไปสู่บทสนทนาในการสร้างสรรค์ผลงาน
4. ทดลองสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์
5. การสรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการสังเคราะห์หมโนทัศน์สำหรับการสร้างสรรค์ของผู้วิจัย คือ การนำเสนอวิธีชีวิตและความทรงจำจากเรื่องเล่าพื้นถิ่นชุมชนที่มีได้ปรากฏในประวัติศาสตร์กระแสหลักเพื่อสะท้อนถึงสภาวะการดำรงอยู่ท่ามกลางการต่อรอง การปรับเปลี่ยน โยกย้ายถ่ายเทและเคลื่อนที่ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายกับสิ่งภายนอกชุมชนผ่านเรื่องเล่าของข้าวแช่ โดยมีกระบวนการสังเคราะห์ดังตารางต่อไปนี้

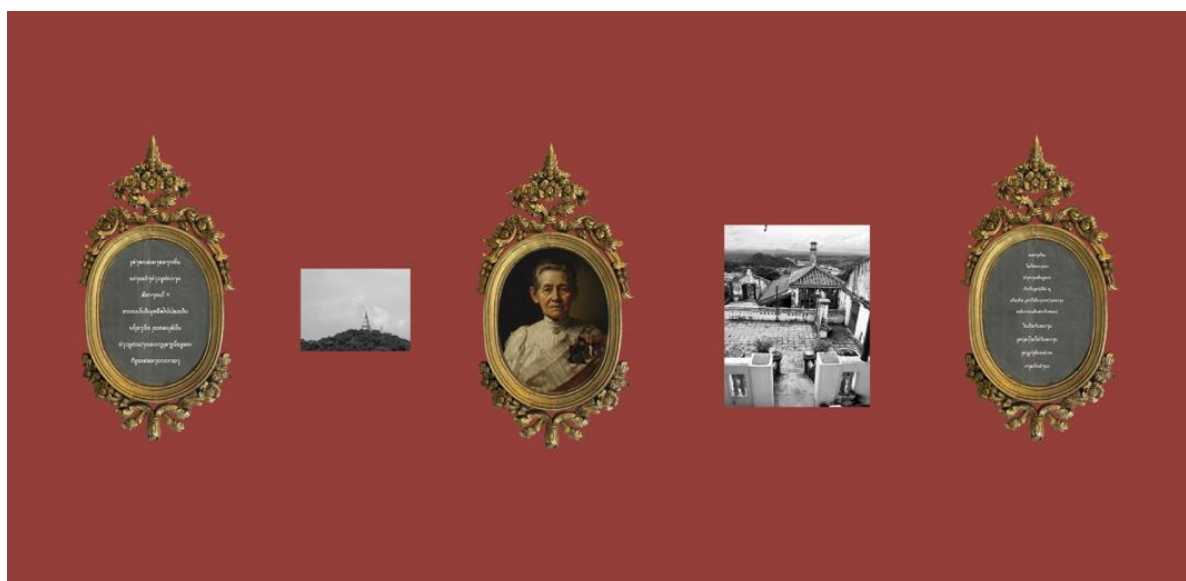
ตารางที่ 1 กระบวนการสังเคราะห์จากเนื้อหาและทฤษฎี

จุดเด่นเนื้อหา	จุดเด่นของผลงานศิลปะ	จุดเด่นของแนวคิด	การสื่อสารของประเด็น	การสังเคราะห์ทางทัศนศิลป์
การเชื่อมต่อและเปลี่ยนสถานะของข้าวแช่ (ข้าวแช่มอญ>>ข้าวแช่ชาววัง>>ข้าวแช่เมืองเพชร>>ข้าวแช่อาหารไทยโบราณ)	ผลงานของ Joseph Kosuth แสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงความจริงที่แตกต่างกัน ผ่านสัญลักษณ์ที่มีผลต่อการรับรู้ โดยเชื่อมโยงวัตถุทางศิลปะผ่านการให้ความหมาย	แนวคิดเรื่องศักยภาพในการเชื่อมรวม	การเข้าถึงความจริงทางวัตถุที่เกิดขึ้นจากการให้ความหมายของสังคม	<u>เชิงวัตถุ</u> : การเปลี่ยนสถานะของวัตถุในเชิงความหมาย ซึ่งอยู่ภายใต้วัตถุเดียวกัน <u>เชิงบุคคล</u> : เจ้าจอมมารดาอ่อนกลิ่น <u>เชิงพื้นที่</u> : อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี (เขาวัง) หมายเหตุที่เชื่อมต่อกับราชสำนัก และแพร่สู่ภายนอก
การเชื่อมต่อและเปลี่ยนสถานะของข้าวแช่ การถวายเป็นข้าวแช่แก่รัชกาลที่ 4	ผลงาน Lay of the land ให้ความสำคัญต่อการปฏิสัมพันธ์ของวัตถุที่แตกต่างกัน โดยวัตถุเหล่านั้นยังคงมีผลทางกายภาพและความหมายเช่นเดิมเมื่อแยกออกจากกัน	แนวคิดเรื่องศักยภาพในการเชื่อมรวม	การต่อรอง ช่วงชิงและการดำรงอยู่ของชาวไทยรามัญ	<u>เชิงวัตถุ</u> : การเปลี่ยนสถานะของวัตถุในเชิงความหมาย เป็นวัตถุ <u>เชิงบุคคล</u> : เจ้าจอมมารดาอ่อนกลิ่น , ชาวบ้านเมืองเพชรบุรี <u>เชิงพื้นที่</u> : อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี (เขาวัง)
การเชื่อมรวมทางความคิดโดยรัฐ – ที่เป็นผลมาจากการประกาศและภาพแทนความรู้ภายใต้จารีกที่วัดพระเชตุพนฯ	ผลงาน Marble helmet - เสนอเรื่องราวของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวและการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ การใช้วัตถุเพื่อเป็นสัญลักษณ์และภาพแทนความรู้และประชาชน	แนวคิดเรื่องเล่าขนาดใหญ่/ขนาดเล็ก	การดำรงอยู่ของเรื่องเล่าขนาดเล็ก(ชุมชน)และการถูกควบรวมทางความคิด	<u>เชิงวัตถุ</u> : จารึกในวัดพระเชตุพนฯ สิ่งแทนความถึงการเชื่อมรวมความรู้ที่สร้างขึ้นจากราชสำนัก, เรื่องเล่าของคนในชุมชนมอญนครชุมน์ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี <u>เชิงแนวคิด</u> : อักษรมอญและไทย โดยนำมาใช้ในการเขียนเรื่องเล่าของคนไทยรามัญ เพื่อสะท้อนถึงการผสมกลมกลืน <u>เชิงพื้นที่</u> : ชุมชนมอญนครชุมน์ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี

ภาพที่ 7 กระบวนการสร้างสรรค์ การประกอบกันของวัตถุและคำบอกเล่าจากชุมชน

กระบวนการสร้างสรรค์ของผู้วิจัยที่เกิดจากการสังเคราะห์ ผู้วิจัยใช้การประกอบกันของวัตถุเพื่อให้ข้อความหรือนัยยะทางความหมายของวัตถุนั้นเกิดปฏิสัมพันธ์กันเป็นความหมายใหม่ ดังในกรณีของการนำรูปแบบของจารึกวัดพระเชตุพนฯ อันเป็นวัตถุเชิงประวัติศาสตร์มาประกอบกับข้อความจากเรื่องเล่าของชุมชนมอญนครชุมน ในส่วนนี้ผู้วิจัยใช้ตัวอักษรที่แสดงถึงสัญลักษณ์ของการกลายเป็นคือ อักษร ไทยรามัญ ทำให้นัยทางความหมายและภาวะของจารึกมีการเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงกรณีของข้าวแช่ชาววังผู้วิจัยใช้การเล่าเรื่องย้อนรอยไปสู่หมุดหมายของการเชื่อมรวมและกลายเป็นข้าวแช่ผ่านผลงานภาพถ่ายและเรื่องเล่าจากชุมชนเกี่ยวกับเจ้าจอมมารดาคลั่นทอนและอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ดังแสดงให้เห็นตามแบบร่างผลงาน

ภาพที่ 8 แบบร่างผลงาน

ภาพที่ 9 แบบร่างผลงาน

การติดตั้งผลงานนี้ด้วย ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าขนาดเล็กเพื่อให้เกิดความสอดคล้องของเรื่องเล่าของชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่าการติดตั้งวัตถุศิลปะในลักษณะที่ต่ำกว่าระดับสายตาให้แสดงถึงความเป็นชุมชนหรือเรื่องเล่าขนาดเล็กของสังคมซึ่งผู้ชมจะต้องก้มลงอ่านอย่างจดจ่อและใช้สมาธิ

ภาพที่ 10 แบบร่างผลงานการติดตั้ง

จากที่กล่าวมาทั้งหมด กระบวนการสร้างสรรค์ของผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) การนำรูปแบบของวัตถุที่ปรากฏในประวัติศาสตร์กระแสหลักได้แก่ จารึกวัดพระเชตุพนฯ และคำบอกเล่าของคนในชุมชนมาปะทะประสานกันเพื่อสร้างความหมายใหม่ผ่านนัยยะทางความหมายและการเป็นภาพแทนที่สามารถบ่งบอกระบุตำแหน่งแห่งที่ในปริณทณความสัมพันธ์กับข้าวแช่และประเพณีสงกรานต์
- 2) การใช้สื่อภาพถ่ายและวีดิทัศน์กับวัตถุทางวัฒนธรรมมาประกอบร่างทางความหมาย ซึ่งช่วยผลักดันการสื่อสารเกี่ยวกับพื้นที่ ความทรงจำร่วมของคนในชุมชน

3) การให้ความหมายของการติดตั้งจัดวางผลงานศิลปะในระดับต่ำกว่าสายตาเป็นส่วนสำคัญที่สามารถสื่อสะท้อนถึงคุณลักษณะของฐานคิดแบบแนวนอนซึ่งสัมพันธ์กับการแสดงความเป็นเรื่องราวจากท้องถิ่นชุมชน

สรุปและอภิปรายผล

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสามารถกระทำผ่านแนวคิดศักยภาพในการเชื่อมรวม เรื่องเล่าขนาดเล็ก และวัตถุภาวะโดยใช้เป็นแนวทางการสังเคราะห์ทั้งในบริบททางด้านเนื้อหาและบริบททางด้านศิลปะได้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดเหล่านี้เพื่อถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการทดลองสร้างสรรค์แบบร่างผลงานและการติดตั้ง ทำให้สามารถแนวคิดเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างสรรค์ผลงาน ศิลปะสื่อผสม: วิธีสัมพันธ์ เรื่องเล่าของข้าวแช่

สิ่งที่ผู้วิจัยสะท้อนจากการสังเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์คือ การเล่าเรื่องของชาติพันธุ์มอญผ่านตัววัตถุที่แสดงให้เห็นถึงวิธีสัมพันธ์ที่หลากหลาย เกิดการปะทะประสานจากส่วนแยกย่อยในบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งการให้ความหมาย ประวัติศาสตร์ และการกลายเป็นประดิษฐกรรมอาหาร ซึ่งการนำเสนอเรื่องเล่าของข้าวแช่ผ่านผลงานศิลปะสื่อผสมอาจเป็นส่วนหนึ่งของเสียงจากคนในชาติพันธุ์มอญและชุมชนมอญที่มีวิถีชีวิตอันแตกต่าง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ที่ผ่านการต่อรอง ช่วงชิง และหายไปของวัฒนธรรม ข้าวแช่จึงเป็นวัตถุวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนเรื่องเล่าภายในชุมชนมอญภายใต้ร่มของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยหวังว่าบทความนี้จะประโยชน์โดยเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสื่อผสมให้กับผู้สนใจสร้างสรรค์ผลงานศิลปะต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกษม เพ็ญภินันท์. (2567). Rhizome. ใน นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, วิสุทธิ์ เวชวรารักษ์ (บ.ก.), 100 แนวคิด มานุษยวิทยาร่วมสมัย (น.177 - 180). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2550). มอญ-เขมรศึกษา. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีศักดิ์ เผือกสม. (2561) หยตเลื้อยจารึกและแท่นพิมพ์ : ว่าด้วยความรู้/ความจริงของชนชั้นนำสยาม พ.ศ. 2325-2411. Illuminations Editions.
- นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ. (2564, 17 กันยายน). มานุษยวิทยาวัตถุ (Materiality and the Anthropology of Material Culture). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/258>.
- นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ. (2565, 15 เมษายน). ฌีแยส์ เดอเลอซ, เฟลิกซ์ กัตตารี และมานุษยวิทยาของสภาวะรวมตัว (Gilles Deleuze, Félix Guattari and Anthropology of Assemblage). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/326>.
- ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน: จัดพิมพ์เพื่อเป็นที่ระลึกในงานฉลองจารึกวัดโพธิ์ : มรดกความทรงจำแห่งโลก ในระหว่างวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๔ - ๒ มกราคม ๒๕๕๕. (2554). คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน.
- ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์. (2564, 15 กุมภาพันธ์). ชีวิต ความคิด และบทสนทนากับ Ai Weiwei ศิลปินจีนผู้ท้าทายอำนาจรัฐจนเกือบเอาชีวิตไม่รอด. a day. <https://adaymagazine.com/ai-weiwei/>
- ศุภฤกษ์ คณิตวานันท์. (2568). Immersive installation art ศิลปะว่าด้วยพื้นที่ เวลา และความจริง. สามเสนพิมพ์เขียว.

- สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). *มอญในเมืองไทย*. สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย.
- องค์ บรรจุน. (2550). *หญิงมอญ อำนาจ และราชสำนัก*. มติชน.
- อัจฉริยา ชวงศ์เลิศ. (2567) Narrative from below. ใน นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, วิสุทธิ์ เวชวรารณ (บ.ก.), 100 *แนวคิด มานุษยวิทยาร่วมสมัย* (น.290 - 293). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- Boonyanit, N. (2022, May 26). *เปิงด้าจ๊ก...ข้าวน้ำ อาหารเทวดา ฟัน้องพร้อมหน้าร่วมบุญ*. ศูนย์ข้อมูลภาคตะวันออกเฉียงเหนือหอสมุดพระราชวังสนามจันทร์ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร .
<http://www.snc.lib.su.ac.th/westweb/?p=3066>.
- DeLanda, M. (2016). *Assemblage theory*. Edinburgh University Press.
- Folland, T. (2017, December 21). *Joseph Kosuth, One and Three Chairs*. Smart history.
<https://smarthistory.org/kosuth-one-and-three-chairs/>.
- Lyotard, J. (1984). *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. University of Minnesota Press.
- Sigler, J. (2019, June 27). *Stockholder in Utrecht. Stuff, and other achievements of irrationality, in Jessica Stockholder's explorations of the third and fourth, and fifth dimensions*. tabletmag. <https://www.tabletmag.com/sections/arts-letters/articles/jessica-stockholder-stuff-utrecht>
- Tang Contemporary Art. (2020). *Year of the Rat*. <https://www.tangcontemporary.com/2020-yearoftherat-en>.